

องค์ความรู้ด้านวิชาการ

มีอะไร อยู่ใน แม่น้ำโขง?

ตอนที่ ๒

“ทุนแสดงร่องน้ำประเภทต่างๆ”

ค้นคว้าและเรียบเรียง: กุลวดี สัมครไทย นักโบราณคดีชำนาญการ

Artwork: ทรัพย์อนันต์ ชี้อัตย์

สำนักศิลปากรที่ ๘ ขอนแก่น

สำนักศิลปากรที่ ๘ ขอนแก่น

“ตามแก่งสำคัญ ๆ ในตอนที่ฉันผ่านมา
มีเครื่องหมายทำไว้แต่โบราณทั้งข้างเหนือและข้างใต้แก่ง
เมื่อเรือแพชาวเมืองจะผ่านแก่ง
ต้องแะดูตราระดับน้ำที่มีเครื่องหมาย
ถ้าเห็นระดับน้ำถึงขนาดมีภัยก็ต้องจอดอยู่นอกแก่ง
จนเห็นระดับน้ำได้ขนาดปลอดภัย จึงขึ้นล่อง”

(สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๖๐: ๒๗๕)

ที่มา: นิทานโบราณคดี นิทานเรื่องที่ ๑๗ เรื่องแม่น้ำโขง

สืบเนื่องมาจากบทความ **มีอะไรอยู่ในแม่น้ำโขง?**
ตอนที่ ๑ **ท่อนคอนกรีตที่พันโขดแสนไคร้** ได้นำเสนอ
ท่อนแสดงร่องน้ำสำหรับการเดินเรือในแม่น้ำโขง ที่พบ
ตามแนวชายแดนไทย และ สปป.ลาว ช่วงที่แม่น้ำโขง
ไหลผ่านแก่งหินในจังหวัดเลยและจังหวัดหนองคาย
ไปแล้วนั้น

ตอนที่ ๒ เป็นการนำเสนอข้อมูลและหลักฐาน
การใช้ท่อนหรือจุดสังเกตสำหรับการเดินเรือประเภทอื่น ๆ
ที่พบในลำน้ำโขงเพิ่มเติม โดยพบว่านักเดินเรือมีจุดสังเกต
อย่างน้อย ๓ ประเภท

“ถึงแก่งสะดอก (ต.ชัยพร อ.เมือง จ.บึงกาฬ) มีศิลาในเว้าใหญ่ เรียกว่า วังธาตุ เพราะเหตุว่า มีเจดีย์อยู่บนก้อนศิลาใหญ่ แห่งหนึ่ง แต่เจดีย์นั้นพังเสียหายแล้ว เหลือแต่ฐาน (ฐาน) พอสังเกตได้ เขาว่า พวกชาวเมืองขึ้นล่องในฤดูน้ำ ถึงแก่งนี้ ต้องขึ้นดูแนวน้ำที่ฐานพระเจดีย์เป็นที่สังเกต ถ้าวาน้ำเพียงนั้นๆขึ้นล่องได้ ถ้าวาน้ำขึ้น ล่องเร็วลมด้วยทวนแรงน้ำวนไม่ไหว”

แก่งสะดอก คือ แก่งหินในแม่น้ำโขง ช่วงที่ไหลผ่านพื้นที่ ต.ชัยพร อ.เมือง จ.บึงกาฬ

สำนักศิลปากรที่ ๘ ขอนแก่น

๒. ท่อนแสดงร่องน้ำ แบบคอนกรีต

ก่อสร้างสมัยอาณานิคม
ด้วยวัสดุคอนกรีต
โดยฝรั่งเศสเป็นผู้สร้างไว้
ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๕
และเลิกใช้งานเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๘๗

ปัจจุบันยังเหลือหลักฐาน
บริเวณที่แม่น้ำโขง
ไหลผ่านชายแดนไทย - สปป.ลาว
ช่วงอำเภอปากชม จังหวัดเลย
และอำเภอสว่างคม จังหวัดหนองคาย

ดูรายละเอียดเพิ่มเติม:

มีอะไรอยู่ในแม่น้ำโขง?
ตอนที่ ๑ ท่อนคอนกรีตที่พันโซดแสนใคร่

สำนักศิลปากรที่ ๘ ขอนแก่น

ทูลเกล้าฯ ถวายร่างข้อบัญญัติ

ໃນ ສປປ.ລາວ

ท่อนแสดงร่องน้ำแบบคอนกรีตใน สปป.ลาว

พบสี่พันดอน หรือ สี่พันดอน เป็นหมู่เกาะกลางแม่น้ำโขง เมืองโขง แขวงจำปาสัก สปป. ลาว ซึ่งเป็นเมืองชายแดนติดกับ เมืองสตึงแตง (Stung Treng) หรือ เชียงแตง ราชอาณาจักร กัมพูชา โดยมีเกาะดอนโขง เกาะดอนคอน และเกาะดอนเดด เป็นเกาะที่มีขนาดใหญ่ที่สุด เมื่อสายน้ำโขงไหลมาปะทะกับ หมู่เกาะเหล่านี้ก็จะมีความรุนแรง และเชี่ยวกรากเป็นอย่างมาก

ดอนเดด (ดอนเดช) เมืองโขง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว

สมัยที่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครองภูมิภาคอินโดจีน (เวียดนาม ลาว กัมพูชา) พื้นที่บริเวณนี้ถูกใช้เป็นท่าเรือเพื่อขนส่งและกระจายสินค้าเข้าสู่พื้นที่ ตอนใน จนกระทั่งเมื่อสิ้นสุดสงครามโลก ครั้งที่ ๒ - สงครามเวียดนามเบี่ยนฟู ในเวียดนาม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ จึงได้หยุดกิจการลง (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, ๒๕๖๑)

ท่อนแสดงร่องน้ำแบบคอนกรีตใน สปป.ลาว

สังเกตได้ว่า ท่อนคอนกรีตในลำน้ำโขง ที่สี่พันดอน ส่วนปลายของท่อนจะถูกทาทับด้วยสีแดง สอดคล้องกับข้อมูลในเอกสารบันทึกการเดินทางของสมเด็จพระยา - ดำรงราชานุภาพ (พ.ศ. ๒๔๕๐) และงานวิจัย เรื่อง คู่มือแม่น้ำโขง โดยศูนย์วิจัยและ พัฒนาการทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด (พ.ศ. ๒๕๑๖) ซึ่งระบุตรงกันว่า มีการทาสี ท่อนแสดงร่องน้ำด้วย สีดำและสีแดง เพื่อ เป็นจุดสังเกต

๓. ท่อนทำจากไม้ไผ่จักสาน

“คู่มือแม่น้ำโขง” ฉบับภาษาอังกฤษ (พ.ศ. ๒๕๑๒) และฉบับภาษาไทย (พ.ศ. ๒๕๑๖) ระบุตรงกันว่า

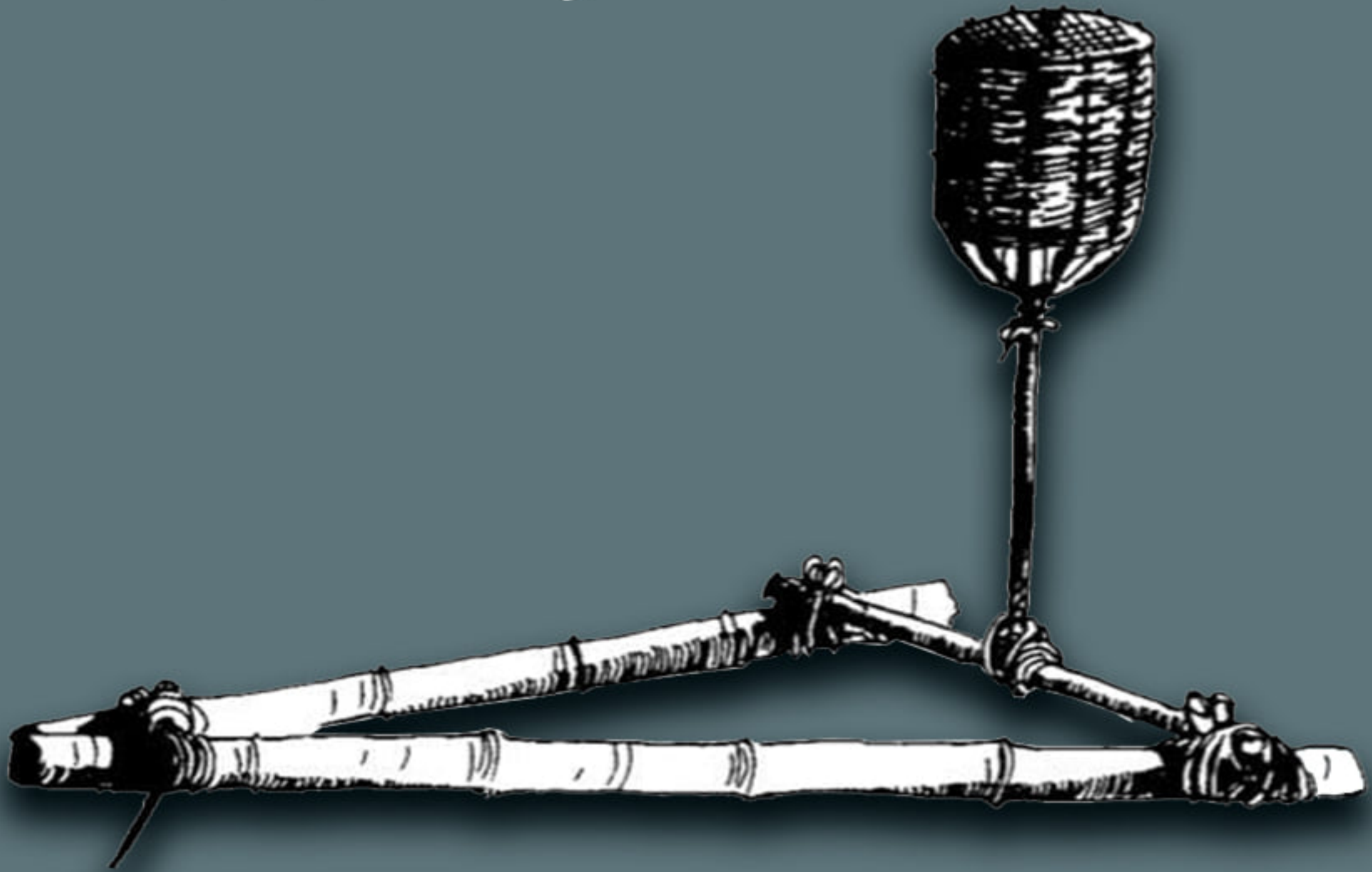
“ปัจจุบันรัฐบาลลาว ได้นำท่อนเครื่องหมายการเดินทางที่ทำด้วยไม้ไผ่ประมาณ ๕๐๐ ท่อน นำไปวางไว้ในลำน้ำโขงทุก ๆ ปี ของเดือนมกราคม ตั้งแต่เขตเมืองนครเวียงจันทน์ ไปประมาณ ๓๐ กิโลเมตร เรื่อยลงมาจนกระทั่งถึงเขตตอนใต้ของสุวรรณเขต (สะหวันนะเขต) ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ทำด้วยไม้ไผ่สานเป็นตะกร้าแล้วทาสีนำไปติดไว้บนปลายไม้ซึ่งปักติดกับแพไม้ไผ่รูปสามเหลี่ยมอีกทอดหนึ่ง”

ท่อนชนิดนี้มี ๒ แบบ

ท่อนทำจากไม้ไผ่สาน

แบบที่ ๑

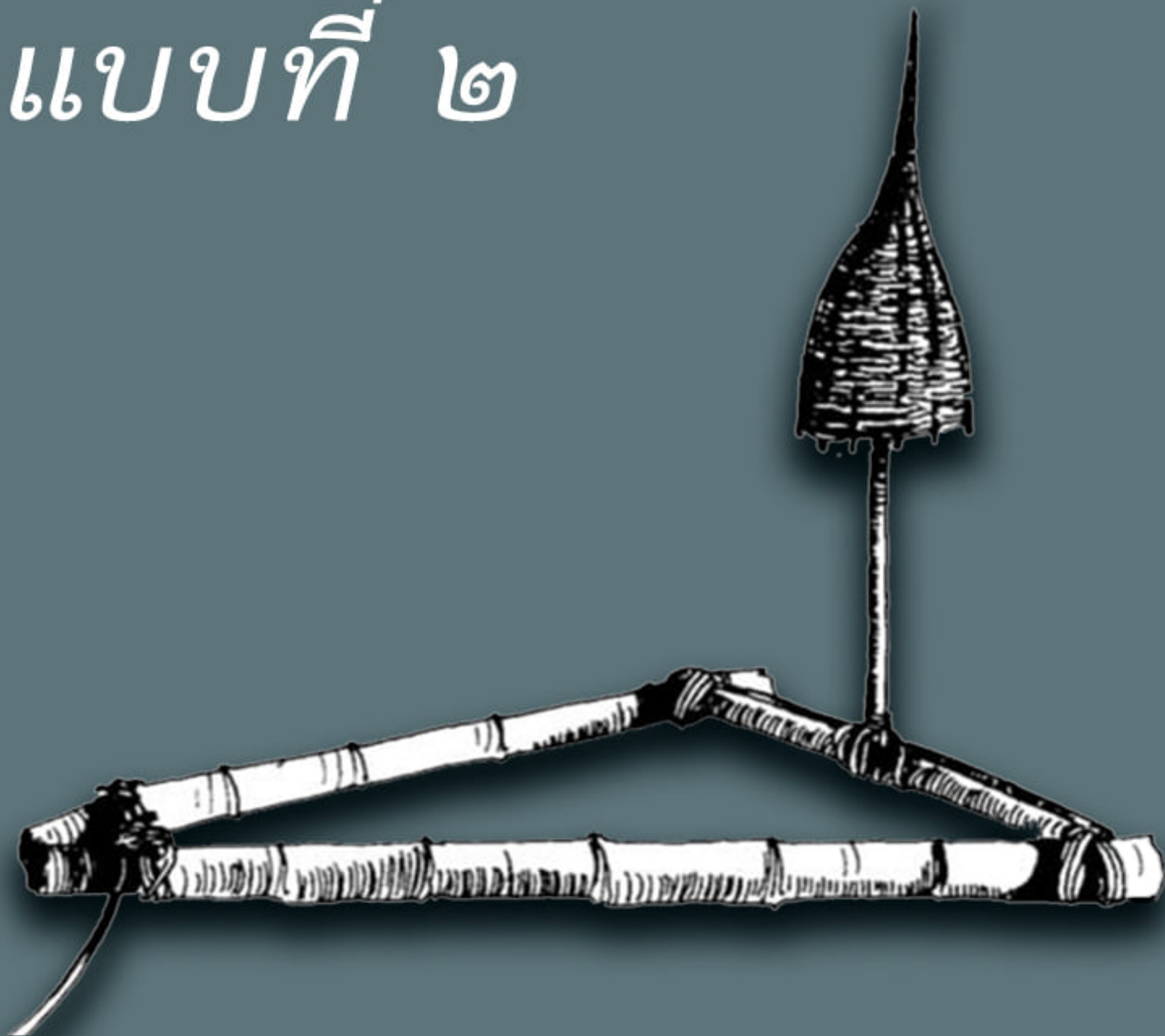
“ท่อนแบบตะกร้ายอดแบนๆ ทาสีดำ
เป็นท่อนทางกราบขวาของเรือ”

ที่มา: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด (๒๕๑๖: ๔๗)

ท่อนทำจากไม้ไผ่สาน

แบบที่ ๒

“ท่อนแบบตะกร้ายอดแหลม ทาสีแดง
เป็นท่อนเครื่องหมายกราบซ้าย
เพื่อการเดินเรือ”

ที่มา: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด (๒๕๑๖: ๔๘)

สรุป

การเดินทางในแม่น้ำโขง ตั้งแต่อดีตจนถึงช่วงทศวรรษ ๒๕๑๐ (เป็นอย่างน้อย) นักเดินเรือต้องอาศัยท่อนหรือเครื่องหมายที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นจุดสังเกตเวลาที่ต้องเดินเรือผ่านจุดที่เป็นอันตราย อย่างน้อย ๓ แบบ/๓ ช่วงเวลา

ระยะแรก

ก่อน พ.ศ. ๒๔๕๐ สร้างเจดีย์ (ธาตุ) ไว้บนก้อนหินกลางลำน้ำ โดยใช้ประโยชน์ทั้งเป็นอุเทสิกเจดีย์ (สิ่งเคารพแทนองค์พระพุทธเจ้า) และเครื่องหมายสำหรับสังเกตระดับน้ำเวลาเดินเรือ แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวลุ่มน้ำโขงที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ครั้งอดีต

ระยะที่สอง

กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ภายใต้บริบทของสมัยอาณานิคม เมื่อฝรั่งเศสเป็นชาติที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการเดินเรือในแม่น้ำโขง ฝรั่งเศสจึงได้สร้างท่อนแสดงร่องน้ำด้วยคอนกรีตเอาไว้ตามแก่งหินตลอดลำน้ำ ตั้งแต่นครหลวงพระบางลงมาถึงปากแม่น้ำโขงบรรจบกับทะเลจีนใต้ เลิกใช้เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๘๗

ระยะที่สาม

หลัง พ.ศ. ๒๔๘๗ - ก่อนที่พรรคประชาชนปฏิวัติลาวจะเข้ามีอำนาจสูงสุดในลาว (พ.ศ. ๒๕๑๔) รัฐบาลลาวได้วางท่อนที่ทำจากไม้ไผ่ไว้ในลำน้ำโขงตั้งแต่นครหลวงเวียงจันทน์ลงไปทางใต้ถึงแขวงสะหวันนะเขต แต่ไม่มีข้อมูลว่าจากเวียงจันทน์ขึ้นไปทางเหนือถึงนครหลวงพระบางมีท่อนชนิดนี้ด้วยหรือไม่

ข้อมูลอ้างอิง

กรมศิลปากร. (๒๕๕๐). เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาค ๑ – ๕.

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด.

(๒๕๑๖). คู่มือแม่น้ำโขง. สืบค้น ๙ กันยายน

๒๕๖๔ จาก <http://e-lib.dede.go.th/mm-data/Bib6621.pdf>

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ.

(๒๕๖๐). นิทานโบราณคดี. พิมพ์ครั้งที่ ๖.

นนทบุรี: ดอกหญ้า 2000.

แผนที่ทหารมาตราส่วน 1:50,000. ลำดับชุด L7018.

ระวาง 5745 I พิมพ์ครั้งที่ 1-RTSD.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (๒๕๖๑). “ดอนคอน” ในสี่พันดอน

แห่งแม่น้ำโขง. สืบค้น ๒๔ กันยายน ๒๕๖๔

จาก <https://lek-prapai.org/home/slide.php?id=35>

อนุเคราะห์ข้อมูล

รศ.ดร.ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อนุเคราะห์ภาพถ่าย

ทิพย์วรรณ วงศ์อัสสไพบูลย์ นักโบราณคดีชำนาญการ
สำนักศิลปากรที่ ๘ ขอนแก่น กรมศิลปากร
กระทรวงวัฒนธรรม.

เมริกา สงวนวงศ์ นักโบราณคดีปฏิบัติการ สำนักศิลปากรที่ ๙
อุบลราชธานี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

To be continue

มีอะไรอยู่ใน

แม่น้ำโขง?....ต่อไป